

Antanas Smetona: Žurnalistų kalba: profesionalai, grafomanai ir nevykėliai

2007.05.16 07:33

Pradėkime nuo pasiaiškinimo, kas čia bus vadinami žurnalistais. Mat dažnai tenka išgirsti priekaištų, kad įvairaus plauko žurnalistų vertintojai neskiria profesionalaus žurnalistu nuo mėgėjo laidų vedėjo, į studiją patekusio nežinia kokiais keliais.

Vertinant žurnalistu profesionalumą kompleksiskai, gal ir svarbu į tai atsižvelgti, tačiau šiuose straipsniuose bus kalbama tik apie vienintelį žurnalistu darbo aspektą – kalbą, kuri vis dėlto svarbi ne pati savaime, žurnalistui ar jo artimiesiems, ne galimybe išlikti ar neišlikti darbe, o kaip dvipusis visuomeninis reiškinys: kaip žurnalistas daro įtaką visuomenės kalbai, taip pat ir žurnalistu kalba yra visuomenės veikiamą.

Todėl visiškai nesvarbu, kas dako ar puoselėja kalbą – žurnalistas profesionalas ar tik mėgėjas. Svarbu šio reiškinio visuomeniškumas, kuris randasi iš to, kur tai daroma (televizijos ekrane, radijo studijoje, interneto platybėse ar žurnalų ir laikraščių puslapiuose) ir kaip tai daroma – epizodiškai (pašnekovai, kalbinamieji – apie juos atskira kalba) ar sistemingai (laidų vedėjai, straipsnių autoriai, kalbinantieji – profesionalai, amatininkai, mėgėjai, grafomanai, nevykėliai ir t.t.). Taigi, toliau šnekant apie žurnalistu kalbą, bus turimas galvoje „kūrybinis viešosios informacijos priemonių darbuotojas“, kurio išsilavinimas ir kitokios nei kalbinės profesinės kompetencijos bei aspiracijos šiame straipsnių cikle visiškai nesvarbu.

Kaip jau užsiminta, žurnalistu darbas labai svarbus ir reikšmingas visuomenei – neišskiriant nė kalbinio aspekto. Žurnalistu santykis su kalba dar ypatingas tuo, kad kalba žurnalistui kaip oras – kvėpuojame ir to nė nepastebime. Antai, Vilniaus universiteto Žurnalistikos instituto studentai, paklausti apie žurnalistu darbo priemones, dažniausiai vardija kameras, diktofonus, kompiuterius, montavimo techniką, pagaliau rašiklius, bloknutus, tačiau retas kuris susiprotėja paminėti kalbą. O juk tai pats svarbiausias, esminis žurnalistu darbo įrankis, be kurio visi kiti yra tik „žvangantys cimbolai“. Be kalbos visiškai netenka prasmės tiek rašiklis su bloknotu, tiek diktofonas, be kalbos iš principo negali egzistuoti kompiuteris. Net televizija ir kinas, kur vaizdo svarba pakylėta iki neregėtų aukštumu, be kalbos – nė iš vietos. Begarsis kinas nuolat pertraukinėjamas titrais, o kartais dabar kuriami bežodžiai filmai („Skrydis virš Lietuvos“) aiškiai peržengia žurnalistikos ribas, įsiveržia į meno sferą, kur neverbalinė kalba atlieka visiškai kitas funkcijas, mažą ką bendro turinčias su žurnalistika. Taigi, kalba yra pagrindinis žurnalistu darbo įrankis, kurio tobulas valdymas yra vienas iš esminių žurnalistu profesionalumo rodiklių.

Kalba yra visuomeninis reiškinys. Kalba kaip įrankis nėra žurnalistų prerogatyva. Ji apskritai yra esminis žmogaus pasaulio pažinimo įrankis (gnoseologinė kalbos

funkcija), pagrindinis keitimosi informacija įrankis (komunikacinė kalbos funkcija – ne veltui žurnalistai rengiami Komunikacijos fakultete), vienas iš esminių etninės savivokos priklausinių. Tautų istorijos, senieji raštai rodo, kad kalba, kaip ir bet kuris kitas visuomeninis reiškiny, randasi, kinta ir išnyksta.

Norime mes to ar nenorime, jei lietuvių kalba (kaip ir bet kuri kita) vieną kartą atsirado, tai vieną kartą ir išnyks (galime tik stengtis atitolinti tai). Todėl, nesigilindami į pirmaprades priežastis, ar kalba yra Dievo dovana, ar žmogbeždžionės kartą prabilo, šiandien galime konstatuoti, kad tokia kalba, kokią ją turime šiandien, yra ir dabartinės, ir iki šiol buvusių visuomenių kūrinys. Įvairios istorinės ir kultūrinės priežastys priverčia visuomenę standartizuoti vieną iš tarmių, tą standartizuotą kalbą padaryti elito kalba ir dėsningai nykstant tarmėms – visos visuomenės kalba. Tos standartinės kalbos mokomasi mokykloje, ja valdoma valstybė, leidžiamos knygos, laikraščiai, žurnalai. Ji todėl ir yra standartizuota (skirtingai nuo tarmių ar buitinių sociolektų), kad parašytos norminamosios gramatikos ir žodynai, iš kurių ir mokomasi tos standartinės kalbos. Tai ir žurnalistų kalbos etalonas. Deja, čia randasi šioks toks prieštaravimas – kalbos standartai suponuoja nekintamumą, pastovumą, o tai prieštarauja prigimtiniam kalbos kitimui, kurio sparta, beje, susijusi su epochų stabilumu: ramiais, uždariais laikais kalba mažai kinta, o socialinių perturbacijų, globalizacijų, atsivėrimų pasauliui metais ir kalbos normas dažniau tenka peržiūrėti.

Visa anksčiau pasakyta tam, kad atsiskleistų žurnalistų žodžio svarba ir įtaka mūsų kalbos raidai. Šiandieninis žurnalistas, nori jis to ar nenori, skleisdamas savo žodžius sunkiai įsivaizduojamais mastais, visų girdimas ir matomas, atsiduria kalbos ugdomojo darbo priešakyje. Ko vertas vien tas faktas, kad šiandien kalboje atsirandančių naujų žodžių didžioji dalis (greičiausiai per 90 proc.) yra terminai, kurie visuomenėje pasklinda per visuomenės informavimo priemones. Vienas populiarius ir įtakingas, bet prastai kalbantis žurnalistas gali sugriauti gausybės kalbos puoselėtojų ir prižiūrėtojų darbą. Įtaka kalbai žurnalistai stoja greta įtakingų politikų (kurių kalbos mūsų visuomenė neleidžia reguliuoti), populiarių rašytojų (kurių kalbą mėginama reguliuoti, bet vargu ar tai gerai), mokytojų (kurių kalba teoriškai turėtų būti neprikaištinga, deja, gyvenime viskas truputį kitaip). Todėl visuomenė turi teisę ir tiesiog privalo kištis ir reguliuoti šį žurnalistų darbo aspektą.

Autorius yra Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanas

Šis tekstas yra [„Projekto Ž“ dalis](#)

Projekto rengėjai - [Lietuvos žurnalistikos centras](#)

Projekto rėmėjai - [Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas](#)

